Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетарех, вIашагIкхета!

СЕРГОНЦ

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома,
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советаи Министрий Советаи орган
(«СВЕТ») Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР

Газета арадувл 1923 шера деза ● ЕРА, 9 август, 1973 шу. ● № 95 (5356). Мах 2 кеп.

●

Шерра балхан доаржадаьл Грозненски шурий совхоза механизаторашца хьатIадоагIача Iай юкъарра хьайбашта кхоачамболлаш доакъар Iалашдара. Дукхагта доакъар даккхара хIаранена юкъе яхь пIржай. ХIанале хьайбай фермашкарча кIошташка 35250 тонн силосни масса еллай, 45,5 зар тонн йолла лерхIача.

Даим оьсаре кхачоларца хьокхам телаш хьалха латтаи хьабоагIа комбайнерашца Катерманов Идрис, Пархьмой Владимир.

Шерех хIаране ден норма 70 тонн йолча 180 тонн хьажкIаш хьокх.

СУРТА ТIА: Грозненски шурий совхозе силоса хьажкIаш хьокхаш я.

Л. РУДСКЕ сурт.

●

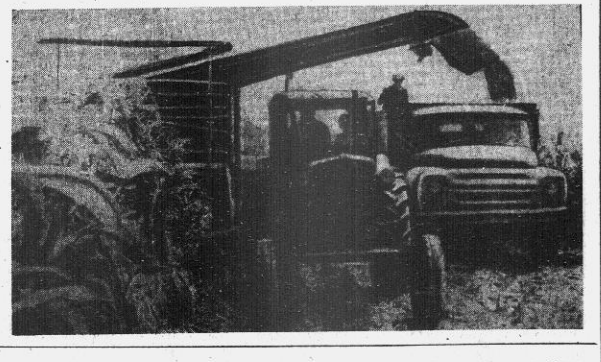

КЪОНАБАРИЙ БРИГАДА

Уж бригаде кхоъ ва. Же тIа из уж ткхоккхе воша: Магомедхалжиевгlар Хьусейни Раджабн. Омарое Махьмад-Хьажен. Массера IамагIа вала ва бригадина кулгалдеш ва Хьусейн. Дукха хана денз ихьана кхачоларца хьабоагIа вежарий. Бакъда хьалха бригадина керте латтар доккхагIа вола воша Махьмад-Хьажа. Дукхача хана же тIа болх беш йокха оьпат йолча по жа IуйI гоннал IомайIар шиI вежаховаьча. Шоаш ма гIулакх дина кхерадерзаш, шоай низах бокъонца «Гlубелоча къаьст-къаьста жа Iулаш ъхьаьца дьдохIар шар.

Шелковской района «Красный пахарь» ятане колхоза правлинера шоашта хьажкоастаьа жа IуI далар дийзар.

— Боьт болаш. кхъьеларш бе-заш кIезиг нах ба уж, — аьлар цу хана колхоза керттерча зоотехника. — Царех тешаш меларга. Шоаех бекна тешам цар боабеграш.

Из тешам ца боабе дукха кхъьаьга дийзар жа IуI. Дукха хана бригаде кхоъ ва. Же тIа из уж ткхоккхе воша: Магомедхалжиевгlар Хьусейни Раджабн. Омарое Махьмад-Хьажен. Массера IамагIа вала ва бригадина кулгалдеш ва Хьусейн. Дукха хана денз ихьана кхъьеларш хьабоагIа вежарий. Бакъда хьалха бригадина керте латтар доккхагIа вола воша Махьмад-Хьажа. Дукхача хана же тIа болх беш йокха оьпат йолча по жа IуI гоннал IомайIар шиI вежаховаьча. Шоаш ма гIулакх дина кхерадерзаш, шоай низах бокъонца «Гlубелоча къаьст-къаьста жа Iулаш ъхьаьца дьдохIар шар.

Шелковской района «Красный пахарь» ятане колхоза правлинера шоашта хьажкоастаьа жа IуI далар дийзар.

— Боьт болаш. кхъьеларш бе-заш кIезиг нах ба уж, — аьлар цу хана колхоза керттерча зоотехника. — Царех тешаш меларга. Шоаех бекна тешам цар боабеграш.

Из тешам ца боабе дукха кхъьаьга дийзар жа IуI. Дукха хана бригаде кхоъ ва. Же тIа из уж ткхоккхе воша: Магомедхалжиевгlар Хьусейни Раджабн. Омарое Махьмад-Хьажен. Массера IамагIа вала ва бригадина кулгалдеш ва Хьусейн. Дукха хана денз ихьана кхъьеларш хьабоагIа вежарий. Бакъда хьалха бригадина керте латтар доккхагIа вола воша Махьмад-Хьажа. Дукхача хана же тIа болх беш йокха оьпат йолча по жа IуI гоннал IомайIар шиI вежаховаьча. Шоаш ма гIулакх дина кхерадерзаш, шоай низах бокъонца «Гlубелоча къаьст-къаьста жа Iулаш ъхьаьца дьдохIар шар.

Шелковской района «Красный пахарь» ятане колхоза правлинера шоашта хьажкоастаьа жа IуI далар дийзар.

— Боьт болаш. кхъьеларш бе-заш кIезиг нах ба уж, — аьлар цу хана колхоза керттерча зоотехника. — Царех тешаш меларга. Шоаех бекна тешам цар боабеграш.

Из тешам ца боабе дукха кхъьаьга дийзар жа IуI. Дукха

БАЬЦАДААРАШ ДУКХАГIА ХУРГДА

Лаьхара дехкараш тIаийнад ухх шера Сушкерча «Путь к коммунизму» колхоза бьыаларашт леладеларша. Дика, кийчьаьча хIаннка дIайIена я уьклаш тайп-тайнара культурашн. Бакъда, кха тIоагIа хьета дезаш хилар, хIана аьлча кхет-наста «новаьстгlар» лора культурашца цхьана оасар дегIалоаладаларга.

— Тхьаь итт шера бьыаладараш ехолеш я со. — йоаь колхоза кхоаьагIа бригада дагIардан, Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутата Денисова Антонина Николаевнас. — Бакъда, ер санна райончра бьыаладараш леладеларашта хала шу дата дагIан соаь. IIамига кхел оаслар пIейбал чакхдалалехь юха я шу кхай тIа оасар де лоаллала лезаш хилар.

Бьыаладараша хиI дегта да дезаш цхьа оатто-м хиннаI царна, бакъдар аьлча, оасар тIоагIа хинна па IеIа. халахьа нарсех, помадорех, кхыйоча культурех летача садоахкача хIамашца царга лерттIа деч хьалладитаар.

Алхьа химически обработка а лийтташ пIай цар, кхъсть пухахгIа помIдораша а еш, масехкхоа оасар дадь, культивацин ыкхкхай. Иштта бIу ма бьыаладараш кхийга къа хезьа дайнадаь. ХIанз мадарра гуш да дукхагIа бьыаладараш даха денна доIи кхоачаш-дергдолгга.

Планагlа 450 центнер моша го-

ЯЛАТАШ КХЕДАРАШТ

Ялаташ чуьнга долиделехьа дикка хьалха вестоптребсоюза правление шиI заседание дийцад, хьуьнан чуэйлча хана торговлен общественни кхачани гIулакх вIашIтIехьалаьркхарах долад, дош.

ХIана республика кхашка балхан департа гIулакх деш я 48 автолавка. Цар болх дика делаш хилара тешал ду ухх масалашца. Духьхал шоолгIа кварталах цар лехкад ах миллион сома — майда кхачани промышленни товараш. Планован задани кхоачашъяьл 150 процент. Цуьи соагIа, хьа а йайлла болх беш я продавецнаш боашап йола 122 ларех. Укхаза а юрта кхъьеларамхошка дехкад 30 эзар сома маьха товараш.

Ялаташ леладеларашта дика гIулакх беш хилара белгалъяьлина Назранвоскн райпо автолавка заведующи Албогачиев Салман. Дукха ха йоашап цунна енна-ей потребительски кооперацин отличнику яха значок. Иштта дика кхъьеларш хьавоагIа Кхъьхарама Цьеча Байракъа орден сенна вола Надтеречни райпо автолавка заведующи Юсупов Iута. Продавецаш боашап по ше вIашIтIехьалаьча дирехIка дагIа худ юрта кхъьеларамхоцта къаштдола товараш.

Лаьтта леладеларашта хьалхашка шоай сийлахьчуьнга КIргалинскн потребительски общества автолавка заведующе нов. Загилова, Шелковски райпо автолавка заведующе Арсангиреев-Мовлие, Сиржеевски райпортера — Павлюк Федора, Ведапарча —Зулкарнаев ВахIита. кхычар.

Массе элеваторашка вIашIтIехьалъяьл дIайIа кхача кIийчьу, столовеши буфеташи. Цу. тайпара столовеш а буфеташ а хьайIаллаI Артемовскн элеватор, Слепцовски илат дIайIалера пункте, Назрановски мельзаводе. Хьалта Аргунски, Терски, Самашкинскн, Плиевски илат дIайIалера пунктахка болх беш я буфеташи стационарни тикаш. Цига я кхоачам хилаI кулинарно - кондитерски изделеш шийла кIий, кхыйола кхачан продукташ.

П. ПЕТРОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета массазарча комиссешка

Уьх деношка Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета здравоохранении социальни IалашоIн массазарча комиссе заседани хилар.

Комиссе ладийIар кхъьеларга экспертизана йолча керттерча эксперта нов. В. Ф. Савика врачебно - кхъьеларга экспертни комиссей балхах лаьца яьча доклада, Сийлаьъ - бокхача Даьхни тIема, кхъьеларга инвалидашн балха дIаийIесбарах царна новкъостаI дараха партеи правительствон указанеш кхоачашъяьл кхIоIочча материалашца хьежар.

Комиссе белгалдаьккхад мотти-герча Iаьдала органашен социальни IалашоIн организацин инвалидни баха мотти-гаш пийсбара, царна эпа хьалаш вIашIтIехьалхара, балха дIаийIесбара, бешаташ кхъостара, автомашинаш, колесаш телара деша йоаьхо еш хилар.

Цхьабакъда дукххача предприятейн организацейн кулгалхона хIана а доагIача бесса кхоачашъяьл цу деношех лаьца йола партеи правительствон ях указанеш, инвалидий боагIа терхо ян уж балха дIаийIесбар, инвалидий кхъьеларамах пайда эпа йиш хургIолаш лаьрхIа йола пехаши предприятеи вIашIтIехьахаран хьалъяьран. Иштта, мотти-герча промышленности министерства гетгара мела ду картонажни фабрика хьалъяьра балхан. цига бох бе йиш хургIолаш инвалида. Гроше, Гуэрмесе, МагIалбике нах чубала цIенош хьалъяьра планаш дIаен кхоачаш да яр бахьан долаш дуьхгIа бола инвалидаш чубала цIенош доацан ба, мотти-герча Советий исполкомаша йоагIа тIе терхо ян инвалидаш балха дIаийIесбора лецна, иштта кхIдола кхоачамбоапараш а да.

Массазарча комиссе Сийлаьъ-боккхача Даьхни граждански тIемий, кхъьеларга инвалидашта дикагIа гIулакх дара тIеэрзаь йола рекомендацеи тIаийдай.

ТIехьабусараш хила йиш яц

ХАННАХЬА ХЬАЛДАЬ ДАХА ГIИРСАШ

Iаслагlча пятилетка хоадаьбеча шера шоолагIа ах ыу дIадоладаьл республикерча гIишлоюнша. 6 бетта пайда яйца6 113 миллион сом совIIча капиталовложеиех, цу дахьле гIишлой-монтажни балхан леча — 58,6 миллион сомах, вешта аьлча дIадахача шера цу ханна йийачул 6 процент духха-гIа. Аьлча денз-организованни капитальни вложеней чотах хьаллаь а дьхьа, эксплуатаце дIаденнад ерриге а лаьрхIача 46957 квадратни метр чуьге мотти йола цIеноШ.

Дьарни кIезига даш, цьхьабакъда хьаллархча ах шера гIишлошъяьча организацаша бьчча балхах хьхинна ар ттехьа а кхоачам бан. Дерриге подрядни балхан дара лаьи 96 процент кхоачашъяьл, хIаьта шоай шкаша балхан дара — 99,5 процент.

Дукха производственни культурно - бытовой объекташ эксплуатаце дIаьлара ханаи тилийтай.

Ухх шера хьаьхарча бетташка гIишлошъяьчаи гIишьабисар дIа га дакхкхарал совгIа, кхы а дукхагIа

Организанеш	Кулгалхой	Парторганизаце секретараш	Хьалъяьр яьлча гIишлой-монтажни проценташ
Нохч - ГIалгIай гIишлошъяьра управленне			
<—> СМУ-1	В. Я. Штергер	А. М. Базоркин	89
<—> СМУ-2	Н. С. Хачатрин	Н. В. Колыбина	86
<—> СМУ-4	Р. М. Гайрбеков	Т. А. Мациев	81
<—> СМУ-5	Г. М. Васюк	М. А. Горина	88
<—> СМУ-6	В. Д. Самойлов	М. С. Кобелькова	86
<—> СМУ-9	Х. А. Байсангуров	А. П. Востриков	89
<—> СМУ-11	Г. Р. Садыков	Е. В. Байракова	83
<—> ПМК-105	В. М. Азарьяни	Ф. Ф. Колмыченко	72
<—> ПМК-155	О. Г. Бойко	А. Н. Бондарев	70
<—> Спец СМУ	В. Н. Карамышев	В. М. Шавелев	84
СУ НГ ТЭЦ	Алексанни	Д. Д. Титов	86
СМП-131	В. М. Шопни	Е. М. Асриан	69
«Севкавнефтегазстрой» объединенне			
СУ-9	А. А. Кабанов	А. А. Батыжев	98
<—> СУ-10	У. А. Арснукаев	М. Г. Бузуртанов	44
<—> СУ-12	А. Г. Фомин	Луканов	92
«Юттортстрой» СМУ-5 кхыярди.	Иванов	Г. Х. Ашаев	88

Хьалъяь яла езача объекташтта оборудованни вIашагIтехани хIинз а.

Кхъсть тешаме доацан да г. Грозне котельнеи хьалъяьра балхаш. Котельнеи эксплуатаце дIаларадаь ханаи тилийтара «Теплоэнергетика» халонаш тIаххоачерча город йIобхвалца Iалашъяьра, керда хьалъядь дьхьна цIенош эксплуатаце дIалалара гIулакха, хIаьта а кхоачам хилаI оборудованни Iалашъяьнъя кхетнаргIа.

ВIалла сатоха'йинн йоацан тIехьадисад г. Гудермесера очистной гIирсаш, г. Гудермесера канализацинни коллектор хьалъяьра, кхыдола гIишлошъяьра балхаш.

КПСС горкомаиен райкомаиен, горайIсполкомаша дерриГа уйла тIаийнйтан капиталын гIирсаш хьалларя балхаштта, гIишлой - монтажни балхаш тоаме чахкдахара Iаи замалахьа гIишлой - монтажни балхаи да дикагIйолчу методай ерриГаца арсеналах практике пайда эпанза баргбан.

Докккача дьакъе гIишлохной балха хьаьех тийна я къаьстгана оасарле, балхий дика. ХIанзе а денз йоакхо яиза яръыш хьалъеш латтача здаиеий коршта кингаи тохара, массезарча е ханна оттаяча схемаIа уж йIохьалла Iалашъяра, гIишлоп хьалъеча мотгигашкара бытовой помещеннн товара, йIохьал телача системаша болх мишта бу хьажара. Кхача кийбара, медицинскн гIулакх дара дешаш дикагIа бу дича кхоачатдургда хьажа деза.

Лоькхlаме да Iан замалахь здаданна болх бора гIишлоп еча тIадолла пьыъаш, растворбетон кегаю уэлаш, механизмаш шоай хаиначъа кийъяр.

Коллективашка организаторскин кхетамен болх дикагIа вIашIтIехьбахкха, тIехьайнсар дIадаьккхара уж оарцагIйолча езз гIишлошъяьчу организацейй юхьанцарча партийн, профсоюзни, комсомольски организацеша, боахама кулгалхоша. Социалистически дехкарин кхоачашдара хьалхара хIара боллочча, инженера, техника, гIулакхверча сага тIоагIга бехкокхам - хетаргболча тайпара вIашIтIехьдаккха деза гIулакх.

Докхар сенах латт аьлча, из латт, хьалъяь яланза яръйоанача объекташа гIулаккаш мишта латт цIаьха а кIы цIьыка а бо-кьошца хьажарах, шоай торонашца хьажарах, заданеш тешшаме Iалашъяргйолаш дола гIулакхан белгалдарах, хьалъяь йоалаи латта хIара объект масзе тайпара материалан ресурсашца, болхлой низаца, механизмашца Iалашъярах, шиI сменагIа болх белгд вIашIтIехьдаккхарах.

Нохч - ГIалгIай гIишлошъяра управленне дикагIйолча гIишлошъяреи монтажнин организацей, «Мнномонтажспецстрой» духха-гIйолча организацей, «Чечингсельстрой» треста, «Чеченингушводстроя» гIишлошъча управленне, кхычар балха опыто хьахьокх, гIирс хьалбеча хIара мотти-гге цIьыка а тайпара кIы тIа а ялчен къаьстга хьалдан да эпанза планаш кхоачашIйра ерриГа торонаш йолаш хилар.

Эпаш хIама дац боахама кулгалхоша общественни организацеша вIашIтIехьлара толаш-гIеи прогрессивгIеи мел дола хIама тIагIерттта производствана кокъекхъхьалъяь, хьалъяь дIаланза дагрдоачуча гIишлоргIа планаш тIехьдезделга, социалистически яхь тIа-тIа дикагIа вIашIтIехьбоахкира, цунах пайда дикагIа хургбола гIулакх вIашIтIехьдоаккхира.

Яхь лелаеча гIишлохной монтажникийн юкъара девнз а хинна дIаотта дезе «Пятилетка кхоалагIча, хьалламбева шера хьалъяь ханаи яргбоаш ерриГа оБъекташ — хьалъяь йоахарьяь яха доаг-зунг.

Л. И. БРЕЖНЕВА ИРАНА ПРЕМЬЕР-МИНИСТРАЦА ХИННА КЪАМАЬЛ

7 августе КПСС ЦК Генеральни секретара Л. И. Брежнева тIаийпар официальни визитаца Советски Союзе вена вола Ирана Премьер - Министр Амир Аббас Ховейда.

Л. И. Брежневаи Амир Аббас Ховейдаи юкъе хилар цIенача дет тIара кхетамаша тIехь кхамаьл, цар дийпар вIаши советско-иранскн гIулаккаш делададарах доаг дешашн, хIаьта ишгта шинна а мехха хьаштдола / дунен хьалхашта юкъера цхьаьна проблемаш.

Л. И. Брежневаи Амир Аббас Ховейдаи тешам белар, Советски Союзан Ираиан юкъера доалалхара дottагIаеи тIехь буьзамаи делададеш дIаэа кIоштаи шинна а мехка хьаштдолчу

СОВЕТСКИЙ ИСТОРИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ — ИДЕОЛОГИЧЕСКИЙ ФРОНТА ГОСУДАРСТВЕННОГО САМХО

«НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ИСТОРЕ ОЧЕРКАШ» ЮВЦАШ ХИННАЧА ГИЛМА-ТЕОРЕТИЧЕСКИ КОНФЕРЕНЦЕХ ЙОЛА ОТЧЕТ

Коммунистическа парте мел ца болийташ теркам тІабохийт советски историкий балха. Идеологически балха къовсамех хьалхарча мугІарашка хилар, историн дешаш дуйцаш партийни принципиальность гойтар дагарца хьадехаш, цо царна массеза а гІо а ду уж хьал а луш.

Сийлахь-боккхача Октябро котало яьккхачу тІехьажгІа исторически Гилма керда дуне хьалдара лоарХаме хІама а хинна пІаэттар. Гаккан из «коммунистическое дог-уйла хьалийтара, советски наьха цхьа дезал хилар а, пролетарски интернационализмах советски патриотизмах уйла хьалккеэра низ бола средство а хинна дІаэттад.

Историкаш кІоаргІагІа дувна баьннаб Октябрь котаккхара, социализм хьалдехар яраш дегІайолаларан, коммунизмага довлара хьалшхьадара юкъе халкІашца лаьца дакъа. Из деш кІоаргга йоаьх общественни прогрёсс бахьан къахьегача наха лоаттабаь къовсам вІашагІболлача а кулгалдеча а бабуча хиннача Коммунистически парте лоарХІам, чІешавеш хьахьокх ленински къамаи политика котьялар. СССР-ера къамий отношенеш йоашхьа а социализ-

* * *

Хьалхагіа хоам мабарра, дукха ха йоашшан КПСС обкома политически цешаран ЦІагІа ленинградски «Нохч - ГІалгІай АССР историн очеркаш» ювцара хетаеь Гилма-практически конференци. ЦІга дакъа лаьцар республика вукий, Гилман учреждений преподаватаьш, Гилман болкЛоша, хІаьта ништа Москвареран доалаХара республикан партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеи виклаваь. Лохе кепатох конференцеи йоха отчет.

«Нохч-ГІалгІай АССР историн очеркеш» юкъара йитт пІерте обработаний коллектива секретара Х. Х. Бокова.

Исторически Гилмаш, йоах локалайчиа, къаьстта КПСС историн советски общества историн пІерта тороваш йолаш да къахьегача ихьан кхувш боагІача тІехьенна идейни воздействи е. Уж Гилмаш Іомаду лаккехьара а чІогІа специальни а дешара а зеделеццаьа, юкъера кхъаработа-вательни школашка, партийни комсомольски дешара системе КПСС историн, кай социалистическа общества историн боккха этап лоарХаме хІама да советски наьх болхлой класса, дерригача советски халкъа сийлен революционни тІемаш, тхьаьгІаеш, т. тралишеш тІа хьалхехбара хьал.

Исторически йолаш Іомадаьр вай партенен В. И. Ленинан самоцель хинна пІевкха а. Уж историца хьийжаб йІадаьлла, дукха доллучуьра турдолучуьнен дуйцаш долча Гилмата санна, «Со дІадахчунгга хьийжаш, — аьхьа В. И. Ленина парте VIII съезде, — вай политикина эшарздолчун маь пешкина ошарздолчун маь бешш. ДІаяхача заман тохкам бара дехкарашца хІаназарца заман дехкарий кІоа чІа яраш, хьалхарчу чунга начарчен дІяха йоазо хиларца — В. И. Ленина творчески методца, иэт исторически балхи дерригача чуложацам.

СССР халкъаьн хьалхарча хина экономически культурин пайдаэцаран кхъе цхьатарра дегІа па дахкаро, хІара халкъа дахара бокъонца исторически хьалаша чІогІлаш меэхк, тІа-тайпарча уйлаеш шиъ тайпара дегІаяхар. Цудухьа истори бІарчча хьайийача цун кІоаргга Гилма тохкам бар, мотт-тиера исторически опыт масех а сомнаш а йоаьлла, Октябрь СССР-ера советски власть йолаш, белгалла аьлча, исторически Гилма дегІадара, дукхахча къамий Советски мехка истори ийиса ІІІа-довлийтара хиланза дарддоаьла дац а.

Вай республика историкаш тІа-тІа духьаІа дакъа лоаяш ба КПСС, СССР истори, нарца пхьа на Нохч-ГІалгІайчуьнга цун партийни организацен историе дукхаха проблемаш къоастача.

Республика Гилман вахаре доклад «Нулаех хилар «Нохч-ГІалгІай ССР историн очеркаш» аракецар. Цар доарХІам эттара хьалха латт гаьннарча ламангара, вай денош-на хьачча-ваьна Нохч-ГІалгІайчен ГІалгІай историн а, цун пхьа хьалдара дерригача чулоацан ужа хиларца.

«Очеркий» авторашта хьакъахьа ца йоккха халонаш айттаб. Уьш тІа-бІаь шера 20 шерашка яьккхачарна нохчийн ГІалгІайн шоай йоазуьнга мича хинна, хІаьта цар историн дар кІеанг-кІеанга гулдеш кхуча халкъий йолаеш хьашташкара дуйцаш ма хинналий. Хьаьта а авторски коллектива мегад вай республика историе бизза мах болча балха конструктивни лард хьаь. Кроме Іилмаш общественности, ССР историн Института, СССР Гилмий Академе дуьхьача цІи хезача Гилмахоша бІарчча хьайийача дика мах баьб авторски коллективо йІадолаьлыр.

Хьаьта а «Очеркий», автораша шоай маяхкара, «эттара хьакха арахецна ду бохкхача исторически балха тІа хьалха Гилмаш дахкалоа чакхдахаза доло хІаман, ийиса доацаран, хьаьта ишта, хетаргахьа, цхьаьйоа вайолаш заключенеи хьа тІа а шоаш а къоастае а ешш ю. Цудухьа ужлда дувцаро лерхІар да авторашта цар далийта гІаляташ ихочамбобацаран йІадаьха коллективно тІо лелга. Цу тІа а шиъ аргІага хьежаш кхы а фундаментальни болх — Нохч-ГІалгІай АССР историн а хинча. Цига лоарХІаме дийца хила дезе «Нохч - ГІалгІай АССР историн очеркаш» кхочамбоараш а дина дар а.

Цунца йийца йоах докладнича, бокъо а сона «Очеркий» цхьаьнга хьакъахьа ца йоккха халонаш а, вай Гилма общественности царех фу хет хо а.

Вайна тохкамах тхона хет хьалдаречен шоллаеІчен тамий дукхагІйола главаш Центральни Кавказе дахача кхыча халкъех а вай дукхахча къамий мехка историе а, къаьстта КПСС историн очеркаш» ювцара хетаеь Гилмапрактически конференци. Цига дакъа лаьцар республика вукий, Гилман учреждений преподаватаьш, Гилман болкЛоша, хІаьта ништа Москвареран доалаХара республикан партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеи виклаваь. Лохе кепатох конференцеи йоха отчет.

«Нохч-ГІалгІай АССР историн очеркеш» юкъара йитт пІерте обработаний коллектива секретара Х. Х. Бокова.

Исторически Гилмаш, йоах локалайчиа, къаьстта КПСС историн советски общества историн пІерта тороваш йолаш да къахьегача ихьан кхувш боагІача тІехьенна идейни воздействи е. Уж Гилмаш Іомаду лаккехьара а вай специальни а дешара а зеделеццаьа, юкъера кхъаработа-вательни школашка, партийни комсомольски дешара системе КПСС историн, кай социалистическа общества историн боккхоч этап лоарХаме хІама да советски наьх болхлой класса, дерригача советски халкъа сийлен революционни тІемаш, тхьаьгІаеш, т. тралишеш тІа хьалхехбара хьал.

Исторически йолаш Іомаьдар вай партенен В. И. Ленинан самоцель хинна пІевкха а. Уж историца хьийжаб йІадаьлла, «Со дІадахчунгга хьийжаш, — аьхьа В. И. Ленина парте VIII съезде, — вай политикина эшарздолчун маь пешкина ошарздолчун маь бешш. ДІаяхача заман тохкам бар дехкарашца хІаназарца заман дехкарий кІоа чІа яраш, хьалхарчу чунга начарчен дІяха йоазо хиларца — В. И. Ленина творчески методца, иэт исторически балхи дерригача чуложацам.

СССР халкъаьн хьалхарча хина экономически культурин пайдаэцаран кхъе цхьатарра дегІа па дахкаро, хІара халкъа дахара бокъонца исторически хьалаша чІогІлаш меэхк, тІа-тайпарча уйлаеш шиъ тайпара дегІаяхар. Цудухьа истори бІарчча хьайийача цун кІоаргга Гилма тохкам бар, мотт-тиера исторически опыт масех а сомнаш а йоаьлла, Октябрь СССР-ера советски власть йолаш, белгалла аьлча, исторически Гилма дегІадара, дукхахча къамий Советски мехка истори ийиса ІІІа-довлийтара хиланза дарддоаьла дац а.

Вай республика историкаш тІа-тІа духьаІа дакъа лоаяш ба КПСС, СССР истори, нарца пхьа на Нохч-ГІалгІайчуьнга цун партийни организацен историе дукхаха проблемаш къоастача.

Республика Гилман вахаре доклад «Нулаех хилар «Нохч-ГІалгІай ССР историн очеркаш» аракецар. Цар доарХІам эттара хьалха латт гаьннарча ламангара, вай денош-на хьачча-ваьна Нохч-ГІалгІайчен ГІалгІай историн а, цун пхьа хьалдара дерригача чулоацан ужа хиларца.

«Очеркий» авторашта хьакъахьа ца йоккха халонаш айттаб. Уьш тІа-бІаь шера 20 шерашка яьккхачарна нохчийн ГІалгІайн шоай йоазуьнга мича хинна, хІаьта цар историн дар кІеанг-кІеанга гулдеш кхуча халкъий йолаеш хьашташкара дуйцаш ма хинналий. Хьаьта а авторски коллектива мегад вай республика историе бизза мах болча балха конструктивни лард хьаь. Кроме Іилмаш общественности, ССР историн Института, СССР Гилмий Академе дуьхьача цІи хезача Гилмахоша бІарчча хьайийача дика мах баьб авторски коллективо йІадолаьлыр.

Хьаьта а «Очеркий», автораша шоай маяхкара, «эттара хьакха арахецна ду бохкхача исторически балха тІа хьалха Гилмаш дахкалоа чакхдахаза доло хІаман, ийиса доацаран, хьаьта ишта, хетаргахьа, цхьаьйоа вайолаш заключенеи хьа тІа а шоаш а къоастае а ешш ю. Цудухьа ужлда дувцаро лерхІар да авторашта цар далийта гІаляташ ихочамбобацаран йІадаьха коллективно тІо лелга. Цу тІа а шиъ аргІага хьежаш кхы а фундаментальни болх — Нохч-ГІалгІай АССР историн а хинча. Цига

«СЕРДАЛО»
2-гІа баьт, 9 август, 1973 шу.

стически къамийн народностийн шоашта тІойле хиларга са ца ца тувсаш доттагІаллалдарз, массе а оагІорга, хьара новкъостаг дара, вежарха цхьана гІулакхаш леладарга отношенеш хиларца, из ишшта хилар бахьан долаш бокъонца бакъ а хинна дІаэттай наьха керда исторически общность — советски халкъ.

Нохч-ГІалгІайчен историкаша тІа-тІа хьинарегІа дакъ лоац историе дукхха проблемаш, царца цхьана нохч-ГІалгІай халкъий историе яраш а йолаш къоастаеча. Цар коллективна творчески балхах хьиннар — «Нохч-ГІалгІай АССР историе очеркий» ши-том.

* * *

Бавча тохкамах тхона хет хьалдареч шоллаеІчен тамий дукхагІйола главаш Центральни Кавказе дахача кхыча халкъех а вай дукхахча къамий мехка историе а, къаьстта КПСС историн очеркаш» ювцара хетаеь Гилмапрактически конференци. Цига дакъа лаьцар республика вукий, Гилман учреждений преподаватаьш, Гилман болкЛоша, хІаьта ништа Москвареран доалаХара республикан партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеи виклаваь. Лохе кепатох конференцеи йоха отчет.

«Нохч-ГІалгІай АССР историн очеркеш» юкъара йитт пІерте обработаний коллектива секретара Х. Х. Бокова.

Исторически Гилмаш, йоах локалайчиа, къаьстта КПСС историн советски общества историн пІерта тороваш йолаш да къахьегача ихьан кхувш боагІача тІехьенна идейни воздействи е. Уж Гилмаш Іомаду лаккехьара а вай специальни а дешара а зеделеццаьа, юкъера кхъаработа-вательни школашка, партийни комсомольски дешара системе КПСС историн, кай социалистическа общества историн боккхоч этап лоарХаме хІама да советски наьх болхлой класса, дерригача советски халкъа сийлен революционни тІемаш, тхьаьгІаеш, т. тралишеш тІа хьалхехбара хьал.

Исторически йолаш Іомаьдар вай партенен В. И. Ленинан самоцель хинна пІевкха а. Уж историца хьийжаб йІадаьлла, «Со дІадахчунгга хьийжаш, — аьхьа В. И. Ленина парте VIII съезде, — вай политикина эшарздолчун маь пешкина ошарздолчун маь бешш. ДІаяхача заман тохкам бар дехкарашца хІаназарца заман дехкарий кІоа чІа яраш, хьалхарчу чунга начарчен дІяха йоазо хиларца — В. И. Ленина творчески методца, иэт исторически балхи дерригача чуложацам.

СССР халкъаьн хьалхарча хина экономически культурин пайдаэцаран кхъе цхьатарра дегІа па дахкаро, хІара халкъа дахара бокъонца исторически хьалаша чІогІлаш меэхк, тІа-тайпарча уйлаеш шиъ тайпара дегІаяхар. Цудухьа истори бІарчча хьайийача цун кІоаргга Гилма тохкам бар, мотт-тиера исторически опыт масех а сомнаш а йоаьлла, Октябрь СССР-ера советски власть йолаш, белгалла аьлча, исторически Гилма дегІадара, дукхахча къамий Советски мехка истори ийиса ІІІа-довлийтара хиланза дарддоаьла дац а.

Вай республика историкаш тІа-тІа духьаІа дакъа лоаяш ба КПСС, СССР истори, нарца пхьа на Нохч-ГІалгІайчуьнга цун партийни организацен историе дукхаха проблемаш къоастача.

Республика Гилман вахаре доклад «Нулаех хилар «Нохч-ГІалгІай ССР историн очеркаш» аракецар. Цар доарХІам эттара хьалха латт гаьннарча ламангара, вай денош-на хьачча-ваьна Нохч-ГІалгІайчен ГІалгІай историн а, цун пхьа хьалдара дерригача чулоацан ужа хиларца.

«Очеркий» авторашта хьакъахьа ца йоккха халонаш айттаб. Уьш тІа-бІаь шера 20 шерашка яьккхачарна нохчийн ГІалгІайн шоай йоазуьнга мича хинна, хІаьта цар историн дар кІеанг-кІеанга гулдеш кхуча халкъий йолаеш хьашташкара дуйцаш ма хинналий. Хьаьта а авторски коллектива мегад вай республика историе бизза мах болча балха конструктивни лард хьаь. Кроме Іилмаш общественности, ССР историн Института, СССР Гилмий Академе дуьхьача цІи хезача Гилмахоша бІарчча хьайийача дика мах баьб авторски коллективо йІадолаьлыр.

Хьаьта а «Очеркий», автораша шоай маяхкара, «эттара хьакха арахецна ду бохкхача исторически балха тІа хьалха Гилмаш дахкалоа чакхдахаза доло хІаман, ийиса доацаран, хьаьта ишта, хетаргахьа, цхьаьйоа вайолаш заключенеи хьа тІа а шоаш а къоастае а ешш ю. Цудухьа ужлда дувцаро лерхІар да авторашта цар далийта гІаляташ ихочамбобацаран йІадаьха коллективно тІо лелга. Цу тІа а шиъ аргІага хьежаш кхы а фундаментальни болх — Нохч-ГІалгІай АССР историн а хинча. Цига

Просвещени дегІайбар хилар Россе хьхинна диакгІойла демократически границеш Іомаеш а, вежгІ бохкхоннен хьалха латтача эрсий политикинен шоашта шоай халкъаьн куртемукъа лаьхна тІехьа лаьтта лоамарой инпеэдинеэни дьахлар.

Гетгрок ша дог-уйла хилар «Очеркаш» тІа культурин общественни бытен дерригача дешаш общество хьалхара ха чулоацанчен чура перподлина йоаьчен главна на юкъе яьхьар. Культурин вахара кхленей тІара пІаволлаьларо хьалхарча главай чулоацан лохьу. Бокъонца аьлча, Россеех Нохч-ГІалгІайче дІакхетарах хинначун шоай доал оттаде а ГІийрталга. Турцей Иранен шоай хур даьд лоамарой Россена духьал баха Нертара. Из деш — хертгерта — мо Нертгіага бора Россена духьала цар лоаттабу къовсам иранскин турецкин командование стратегическ планицандара доарХІаме элемент лийрйача бусалба дешнаш халкъех. Турцен Иранен правительстваца шоай агенташ ухийтар бергига бусалба нах вІашагІхетарах Центральнай Кавказен шоай доал оттаде а ГІийрталга. Турцей Иранен шоай хур даьд лоамарой Россена

СОВЕТСКИЙ ИСТОРИК — ИДЕОЛОГИЧЕСКИ ФРОНТА КЪОСАМХО

якаш дуяц. Хатта доагІа, мишта вІашІй нийсберба ужа бІвхий лъяттан леладераш нойчеи гІалгІаеки болча къебаршиу. Укъяза классан принцип толлабу руш за.

«Очеркаш» деташ, йоах Іахонов. Ефанова, лъяттан дош къоастдена хана керттера вІашдухьаленаш казначеган нохч - гІалгІай языкротнен юкъера яраш хилча санна хетадолийт. ХІъяъа, малдарра аъяча, керттера вІашдухьаленаш хиннай цъхьан оагІоратъяьра къаностеъа, нохчийн, гІалгІайн доал дерашт нохч кІоанохарахара казакийн нохч - гІалгІайн къебаршт маЬсаиту юкъе.

ДІаъо, Нохч - ГІалгІай къахьегамхойн капиталъяна стадеи ца кхеташ социализмгара бамьнаб. Долъе, ишшта социалъяъара довлар — чІоагІа дегІадевзъяначу къаностеъа, нохчийн, гІалгІайн доал дерашт кхоъ кхолъа тІехьабІнеъча йистошка бакъвча къаъьегамхошта массе тайяра новкъостал дарга тІолла маре де Бийр шо яъа денпхьоь къоастдена керттерача истошкашта йовзаш ма йий. Нохч - ГІалгІай халкъий историчеки општо, вай дукхъяча къаъьеп латтана мелкха кхиъа цъьадоаъа халкъий яр санна, кІаъьта чІоагІехь ду ленинскн положение ІИлман лард.

Вай ошот дерригдучеп доарЬІам болаш я. Из къаъьеп доарЬІам болаш я колониальн іазапах муъьаъьдолачеп мукъвадаЬначеп мехкашта, праэрера вахарги проъресаеп кхаъьа этгарг лоадаЬ- деп этгара аттагІеп наькъап леъхача къаъьегамхошта. Кхиъа оагІонагъяьра къаъьа, вай республикъ опыт, Советски Союза кхиъа къаъьий яр санна истора буржуазни фальсификаторашеп антикоммунизмана тІехьа латтаеп шоашта хур-ЮГОГ дар Советски Союзе ХІана а эрсий доаца халкъаш іазапе лоаттадуу кхаъ дуцар лоадаЬ харцдеи я. Цу къаъьела кхы а шеърага я ишшта ІИлман ларда тІа пъякхан вай республика опыт дІагойтаро йий хулнйтаръя къаъьегамхой интернационалъяи уйлаш йолаш къаъьегбе, национальнаи шовнизмгара харц уйлаш дІайяа, коммунизм къаъьара къаъьегамхой барт чІоагІбе.

Доклада тІа йийлай ойрра, масалаш кхиЬлад Нохч - ГІалгІайн халкъаш къаъьа Россе, Украинан кыъча республикайн болъхой класса гІоонна керда яхъь къаъьдирах, царна лоаттадаъьа ІаЬдаъьмеге доккхача новкъостаЬаъ. Кхетадеп дац къаъьегамхошта интернационалъяи кхетам балара чІоагІа доарЬІам йолъа цу цифрераъи фактаеи «Очеркаш» автораша пайда ХІана яйцабцу.

Сийлаъь - бокха Даъьен тІом лъяття юкъ хьаъькохкарех доклада тІа кІаьгган чІоагІен абинад. Цудухъа аз тІатохар «Нохч - ГІалгІай АССР историе очеркашца» ладен бакъ тІехьабІнеъ цеп1аъьна ІИлларех да: бокхкъа а, обобщени яъча а ІИлман балхъа тІа «Іема шеранашарча ГІулаккхий пІенцаяшта партийн мах ХІана баьбан? ХІъяъа студентаца, дешаршца, политпросвІатаца ІИлман ІИлман хиннад цу хана, мишта дуяи деза цу дешах, яхаш?».

Дукха пайдане хьехамаш дир КъыльбсеЬа - ХІирий паччахьалкъен университета КПСС историн кафедра заведующе, исторически ІИлмай доктора, профессора М. И. Гиоева. Нохч - ГІалгІай историе тІа мацца цаеран а, хьаъькоха деза социалистически интернационализм хьакколлаш мел дар.

Нийса белгалдоадаор доклада тІа, йоах ноя. Гиоева, Советски Іаьдал бакъвп лъяттача къовсаеи хьахиеки ІИоагІеденеи дола вежаринка хилъий бакъдоаъ йотгаІаи - ГІалгІа - ГІалгІа ІИлхьохо дозарх. ХьаъдаргЬа вай Грозне ВІэь дийнах эъъ лъятта тІом. Из сериган кран, большевикий партс кулгалъеча Тайпа историн военнай-патриотически турналдаш коталоп. ГІакхка хаттар отт. йоп хургдай - хьог1 «Очеркаша» Корсанов ГІабо керте в волгин тхона а ела йола город Грозный - лорае ХІнрийчнера бахна добровольцаи хьоахабина, аьина?

Кіезига хьоаду книжка тІа мотивгерча къовсамхоша моаллачхарча къьлъкъашца: балкхорошка, черсашца, хІирашца лоаттабача буъзамех. Бакъаъьа хет, ДІахо болъ бечу хана из гІулакх а дина ца долийтеча.

Хоша да, Центральн Комитетон Владимир Ильич Ленина цеп Советски Іаьдал давжъяна аьалхарех дийнах деиз лоаморонта доаггаи доа. доакъостал дарадо мел ишар деи хинниг. Ер да цъьа масал. 1918 шера бІаьсти В. И. Ленина къьалъа - дакхкарча Халкъий Комиссарий Совета заседание дийцар город Грознела тІема гІо дарах дола дош. Цул тІехьагІа Петроградера Грозне герзи боеприпасаши йола эшелон ий нйс миллион сом ахчен дахьнйтар. Из дерригда а цу поезда Іуна - ден хиннад иоп. Оборона да Терски республика кулгалхошка дІакхачийтар. ЧІоагІа дег чу южаш факт я но. Дагадохаи: Советски Россе цІера юкъе я, къаъьа В. И. Ленина гергахъен Советски Союзе тІайола лъярхІе эшелони ахчен дойт. Из деший лоаморой халкъашта ултуъ даим эрсий халкъа Іаьдал Іьагойтара, вгара дикагІа дола тешаЬ! ХІъяъа лоъ лъяна кІъяъа яъде а доагІа историе ге.

Нохч - ГІалгІай паччахьалкъен университета СССР историе кафедра заведующе, исторически ІИлмай кандидата Л. И. Колосова терхам тІабахйитар «Очеркай» автораша, белгталъ аьяца, ГІ чоа цхьоалгІа глава ъъъяраша, керттера аъяча пайда ийца хилара ВІалхІай-ча ленински тІехьеленах. Дош ТІешша производственаша, цигагерзи боеприпасаши йола эшелон - пасаши тІайола лъярхІе эшелони ахчен дойт. Из деший лоаморой халкъашта ултуъ даим эрсий халкъа Іаьдал Іьагойтара, вгара дикагІа дола тешаЬ! ХІъяъа лоъ лъяна кІъяъа яъде а доагІа историе ге.

Нохч - ГІалгІай паччахьалкъен университета СССР историе кафедра заведующе, исторически ІИлмай кандидата Л. И. Колосова терхам тІабахйитар «Очеркай» автораша, белгталъ аьяца, ГІ чоа цхьоалгІа глава ъъъяраша, керттера аъяча пайда ийца хилара ВІалхІай-ча ленински тІехьеленах. Дош ТІешша производственаша, цигагерзи боеприп

ТУРИЗМА—ЛЕРТТІА ТЕРКО

Дуккхача хзна деиз мехка тейн - тайпара хоза мотт<u>и</u>гаш йовзийга лоарлІаш хинна<u>б</u> дукха наX гурамаш. Цхьа-бакъда туризм духхьал. Іалама хозленаш йовзийга, салоІига хинна ца Іеш, наха интернационалвоьлнарг патронтесскиг кхетам балара а боккха нис бе. Цу хьакъехьа боаркха лоарлІаме бар «Вай мехка туризм, экскурсеш дуккхаIа йоаркъаза де дезарех» бола ВКПСС ЦК, СССР Министрийн Совета, ВЦСПС 1969-чу шерара соцам. Дукхахьа салаІара форма хинна ца Іеш, белгалалаш цу соцам тІа, туризм наха идейно - политически кхетам балара цар культурин боарам айбярш лоарлІаме хилар. ХІаьта туристически походашка, путешественнка ахарг, историн культурин памятникаш, экономикаиен культурнен карагІдахинараш довзаро торо хулийг советски наха, хьастбота когнохоотте. Дахьеналара, революционн тІема, къахьегама толлиг пенсей масалл ларда тІа кхетам бала.

Цу гІулакхго торо хилийтай туризм ухх тІехьахьара шерарара советски наьха захаре йоаГІаш йола ло моттиг а дахьа даIоттаяра. Долче хьожаярца вай республике туризм деГІаяра наьхашкара.

1965 шера Нохч - ГІаллаЙче пІашагІъелар туризма Совет. ХІаьта пул тІехьаГІа цхьа шу дахьча экскурсейн путешествейн бюро пІашагІъелар. Цу чана деиз масссин туризм дуккхаза вай республике. Туризм цу шераяка деиз хІара шера деГІайозГІаш хидар хьалъокх ухх масало зе пІашагІъелдера хала экскурсей бюро боху бен 4 сар мара вацар, хІаьта хІинз 20 сар ва.

Цу гІулла керттера дехкар да вай республикерча а кхичхьара къатІабаккхача а туристаштта гІулахх дар. ДеГІаяй автобусни маршруташ. Гроознера туристски автобусан уъ Назране, Аомхи, Беслана, Мужича, Сержень-Юртэ, Беной, кхичатьа. Цуа совгІа хьабиллай. Грозный - Тбилиси — Ереван яхеи иштта вай республика гІалгІашкахьара доламанка ахара № 368 йолеи Аграчеи Чоже хьара № 389 йолеи Ерригсоюзни шин маршрут я. ХІара шера 368.389 номераш йолча маршрутех 2 азари воск маршрутех 18—20 мари турнеч хуп. Экскурсейн путешествейн бюро метолическин отдело йоккха опыт йолча краеведа А. Бородина кулгап а деи хІара маршрута лаьрхІа тексташ вІашІехьехьаха.

Шерра - шера экскурсоводаша занятеш чакхйоах методотдело. Цу гІулакха оарнагІбоах институташкара, музеешкара цІи хеда историкаш, географаш, литератораш, къабаваш. Дика чу-доапам болаш я Грозне гІолла еш йолча экскурсе ювца материалаш. Цига дувш предприятеех, Аданзаш, В. И. Ленина цІераГІа улицех, вай республике хиннча эрсий йозонхоех, бІаь дийнаъх Грозне дахьтача тІемах, исторически лоарлІамеча гІулакхех, кхичох.

Экскурсейн путешествейн бюро директора маалзара 1966 шера деич финансеи плаи гІаеттахуп я. Бекъа, 1972 шера 650700 сом ар из, хІаьта ухх шера 800430 сом. Из а «кхачашъюларгІолаш я Цунна тешаа ду ухх масало: яхх сетта финансеи плаи 100,3 процента туристаша гІулакх дара плаи 172 процента кхочачашъяьй бюрос.

Бакъда вай лакхе дІйлар гІулакха цхьа дакъа мара дан. ШІенташтта дока кхочачамбоаларш па туристашта гІулакх деча нийслуш. Бюрос боча боха кхъе тертара чоагІа ІэтІъаш да туризма Совета гаражеи Нохч - ГІаллаЙ автокомбинатен шоай декхараш довгІача тайпара кхочачаш па дар. Духьхьал ухх шера шар бехках па еш йеча 20 мари шарахь. Цу хьакъехьа ца еш йисай 44. ВІаьш болча туристашта дега бохам бабиллар цар хенначъа автобусан хьа ца кларах.

Духьхьал салаІар мара довзаяр ца таханара туризм. Из тІаьхьйха яц культура памятникаш, ламанаш а хозленаш, мехка истори довзаяр тарра эгтара хьалха кагнрхоЙ. Дахье еаш, цунна мутІахьа бо-лаш кхебара форманш методаш лоха.

Белгал па дахькхача дарргаш вай хенара турист деррига ха бе-лаш болаш, ше вена моттиг йовза ловш, цигара дикадар лийг дага оаатгаде, из тІаьхьа хьа беза болаш хилар. ТІакхха фу дувларгда турнста хьалхавьнначъа экскурсовода нагаль сайна из ше кнкъ боаззар вай дувш хІама долаш а дувца безам болаш а па хилча? КІоарита знанеш йолаш, ше дувцар туристашта дата дужаргдолаш, цар безам тІа-Йоргболаш. Дувца ха экскурсовода. Бакъда, халахете я, из дика кхеташеш а из болх бе хоапш а бола экскурсоводаш кІеига ба вай. ТІаьхьа хьа безам доп далаш цхьаволча экскурсовода багара. ХІаьта оалар а дизза жоп луш а дац.

Вай республике хозагІчарех лоархІаш я Ведено, Цига а хинна цІабакъхкача цхьан экскурсоводцеи туристашиеи къамаьл хилар тха... ДІаъхо бола нижъ сакъерда-ме бац дьина маршрут лоацІнер экскурсовода. Вожаш разза хилар.. ХІана хилар разза? Хилар экскурсовода безам боабарца, цар безам совбаккхара цо цхьаъ-кха хІама ца дахьдаь. Духьхьал цу цхьан масало хьагоЙт из экскурсовод цу балха «цахоан» нийсьеназлга.

Боккха исторически лоархІам болаш йолча Советское хьаха кортта гІолла йода № 399 йола Ерригсоюзни маршрут. Цу юрта хинна6 Н. Гикало, А. Шерпнов, къабола революционераш. ХІаьта Советски районе 170 бІуг ІэтІъаш йолча 170 бІуг ІЭтІъаш дІавелла кашамаш а да, царна юккъе оттанъ оБелиск я йолаш. Уж байна6 1941 — 1949 шерашка хьхаьарца, Аданзаш, Бай-литашца деташ, ХІара каша тІа венначун тайпани, шийн, дахь ши тІайола улгап доаахк. Мел дика дегаргдар туристашта шиг а гІолла. ХІаьта нийслуш мФхулий таьнара хьабакъхача туристий, цига мотгигерча къахьегамхоша дерттІа гІулакх а деш йолча кашамашка новалаяш цара да дахьдаь. Духьхьал цу цхьан масало хьагоЙт из экскурсовод цу балха «цахоан» нийсьеназлга.

Боккха исторически лоархІам болаш йолча Советское хьаха кортта гІолла йода № 399 йола Ерригсоюзни маршрут. Цу юрта хинна6 Н. Гикало, А. Шерпнов, къабола революционераш. ХІаьта Советски районе 170 бІуг ІэтІъаш дІавелла кашамаш а да, царна юккъе оттанъ оБелиск я йолаш. Уж байна6 1941 — 1949 шерашка хьхаьарца, Аданзаш, В. И. Ленина цІераГІа улицех, вай республике хиннча эрсий йозонхоех, бІаь дийнаъх Грозне дахьтача тІемах, исторически лоархІамеча гІулакхех, кхичох.

Экскурсейн путешествейн бюро директора маалзара 1966 шера деич финансеи плаи гІаеттахуп я. Бекъа, 1972 шера 650700 сом ар из, хІаьта ухх шера 800430 сом. Из а «кхачашъюларгІолаш я Цунна тешаа ду ухх масало: яхх сетта финансеи плаи 100,3 процента туристаша гІулакх деча нийслуш. Бюрос боча боха кхъе тертара чоагІа ІэтІъаш да туризма Совета гаражеи Нохч - ГІаллаЙ автокомбинатен шоай декхараш довгІача тайпара кхочачаш па дар. Духьхьал ухх шера шар бехках па еш йеча 20 мари шарахь. Цу хьакъехьа боаркха лоарлІаме бар «Вай мехка туризм, экскурсеш дуккхаIа йоаркъаза де дезарех» бола ВКПСС ЦК, СССР Министрийн Совета, ВЦСПС 1969-чу шерара соцам. Дукхахьа салаІара форма хинна ца Іеш, белгалалаш цу соцам тІа, туризм наха идейно - политически кхетам балара цар культурин боарам айбярш лоарлІаме хилар. ХІаьта туристически походашка, путешественнка ахарг, историн культурин памятникаш, экономикаиен культурнен карагІдахинараш довзаро торо хулийг советски наха, хьастбота когнохоотте. Дахьеналара, революционн тІема, къахьегама толлиг пенсей масалл ларда тІа кхетам бала.

Цу гІулакхго торо хилийтай туризм ухх тІехьахьара шерарара советски наьха захаре йоаГІаш йола ло моттиг а дахьа даIоттаяра. Долче хьожаярца вай республике туризм деГІаяра наьхашкара.

1965 шера Нохч - ГІаллаЙче пІашагІъелар туризма Совет. ХІаьта пул тІехьаГІа цхьа шу дахьча экскурсейн путешествейн бюро пІашагІъелар. Цу чана деиз масссин туризм дуккхаза вай республике. Туризм цу шераяка деиз хІара шера деГІайозГІаш хидар хьалъокх ухх масало зе пІашагІъелдера хала экскурсей бюро боху бен 4 сар мара вацар, хІаьта хІинз 20 сар ва.

Цу гІулла керттера дехкар да вай республикерча а кхичхьара къатІабаккхача а туристаштта гІулахх дар. ДеГІаяй автобусни маршруташ. Гроознера туристски автобусан уъ Назране, Аомхи, Беслана, Мужича, Сержень-Юртэ, Беной, кхичатьа. Цуа совгІа хьабиллай. Грозный — Тбилиси — Ереван яхеи иштта вай республика гІалгІашкахьара доламанка ахара № 368 йолеи Аграчеи Чоже хьара № 389 йолеи Ерригсоюзни шин маршрут я. ХІара шера 368.389 номераш йолча маршрутех 2 азари воск маршрутех 18—20 мари турнеч хуп. Экскурсейн путешествейн бюро метолическин отдело йоккха опыт йолча краеведа А. Бородина кулгап а деи хІара маршрута лаьрхІа тексташ вІашІехьехьаха.

Шерра - шера экскурсоводаша занятеш чакхйоах методотдело. Цу гІулакха оарнагІбоах институташкара, музеешкара цІи хеда историкаш, географаш, литератораш, къабаваш. Дика чудопам болаш я Грозне гІолла еш йолча экскурсе ювца материалаш. Цига дувш предприятеех